

**OGAHIY TARJIMONLIK MAHORATI NAJMIDDIN KOMILOV
TADQIQIDA**

Karimova Nigina Xurshidovna

Sharof Rashidov nomidagi SamDU 401-guruh talabasi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada atoqli adib va tarjimon Muhammad Rizo Erniyozbek o'g'li Ogahiyning tarjimonlik mahorati taniqli adabiyotshunos olim Najmiddin Komilov tadqiqotlari asosida tahlil qilinadi. Ogahiyning Sharq mumtoz adabiyoti va tarixiy asarlarni tarjima qilishdagi uslubiy yondashuvi, tarjimada syujet, obraz va poetik tafakkurni asliga sodiq holda yetkazishdagi mahorati tahlil etiladi. Maqola davomida Komilovning ilmiy izlanishlari orqali Ogahiy tarjimonlik faoliyatining dolzarb jihatlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Ogahiy, tarjimonlik, Najmiddin Komilov, adabiy tarjima, syujet, poetika, Sharq adabiyoti.

Kirish.

Tarjima madaniy aloqalarning ko'zgusi, millatlararo tafakkur almashinuvining eng muhim vositasidir. Ayniqsa, bu jarayonda Muhammad Rizo Ogahiyning tutgan o'rni beqiyosdir. Uning faoliyati haqida so'z yuritish ekanmiz, albatta, professor Najmiddin Komilovning izchil tadqiqotlarini e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Komilov Ogahiy ijodini faqatgina tarjimon sifatida emas, balki tarixchi, adib va ma'naviy merosni targ'ib qiluvchi siymo sifatida ham o'rganadi. Ogahiy XIX asrning yirik adiblaridan biri bo'lib, Xiva xonligi davrida yashab ijod qilgan. U fors va turkiy tillarda yaratilgan ko'plab tarixiy, diniy va adabiy asarlarni o'zbek tiliga tarjima qilgan. Jumladan, she'riyat bo'stonining ajoyib guldastalari hisoblanmish "Ta'vezul-oshiqin" devonini va "Gulshani davlat", "Iqbolli Feruziy", "Zubdatul-tavorix", "Jomeul-voqeot", "Daloyil-al-hayrot" kitoblarini bizga meros qoldirgan ulug' shoir va tarixnafis Muxammad Rizo Ogahiy Sharq adabiyoti va ilm-fanining durdonalari "Kobusnoma", "Haft paykar", "Hasht bihisht", "Yusuf va Zulayho", "Bahoriston", "Ravzatus-safo", "Zafarnoma", "Nodirnama",

“Axloqi Muhsiniy” kabi yigirmadan oshiq asarni o‘zbek tiliga tarjima qilib, madaniyatimiz xazinasini boyitgan buyuk siymo hamdir. Tarjimonning o‘zi aytib o‘tganidek, bulardan birgina “Daloyil-al-hayrot” usmonli turk tilidan ya’ni arab tilidan tarjima qilingan bo‘lib, qolgan o‘n to‘qqiztasi esa fors-tojik tilidan tarjima qilingan. Shulardan 9 tasi badiiy, 6 tasi tarixiy, 4 tasi didaktik asarlardir. Turli janr, xilma-xil soha va mavzularga mansub bo‘lgan bu asarlarning tarkibini Ogahiy to‘la va aniq tarjima etgan, ularning har biriga xos xususiyatlarni saqlashga, harakat qilgan.

Ogahiy tarjima asarlariga alohida e’tibor qaratgan inson, professor Najmiddin Komilov bo‘lib, Ogahiy tarjimalarining asl nusxalari bilan solishtirib, uning mahoratiga juda katta baho bergan. Najmiddin Komilov Ogahiy tarjimalarini tahlil qilarkan o‘zining “Klassik tarjimada uslub” maqolasida shuni aytib o‘tadiki: “Badiiy tarjima sohasida Ogahiyning o‘ziga xos erkinliklari bor. U o‘zi tarjima qilgan asarlarning ba’zilarini goho kompozitsiyon jihatdan qisqartirgan; boblar, hikoyatlarni tashlab ketib, asarni ixchamlashtirish yo‘lidan borgan. Qisqartirishlar har bir asarda turli darzda: birida ozroq, boshqasida ko‘proq.. Qisqargan qismlar ham ahamiyati jihatidan bir xil emas”. Ogahiy tarjimalariga qaraydigan bo‘lsak, eng ko‘p qisqartirilib tarjima qilingan asar Muslihiddin Shayx Sa’diyning “Guliston” dostonidir. Ogahiy “Guliston” dagi 181 hikoyatdan 25 tasini tushirib qoldirgan. Hikmatli so‘zlar va aforizmlardan tashkil topgan oxirgi bobning nasriy qismidagi 116 hikmatdan Ogahiy faqat 30 tasini tarjima qilgan. Asardagi 1000 baytga yaqin she’rdan tarjimada 522 baytdan ortiqrog‘i mavjud. Shuningdek, asardagi arabcha jumla va she’rlar ham tarjima qilinmagan. Bu qisqartirishlarning sababi shundaki, asardagi hikoyatlarga diqqat qilinsa, ularning bir qanchasi mazmun va mavzuyi jihatidan tarjima qilingan hikoyatlarga yaqin ekanligi ma’lum bo‘ladi. Sa’diy bir fikrni ikki-uch hikoyatda yangi-yangi tasvir va tafsilotlar bilan bayon qilgan. Ulardan faqatgina bittasinigina tarjima qilgan. Misol qilib oladigan bo‘lsak polvonlar to‘g‘risida uchta hikoyat mavjud. Birida polvonning ustoziga hurmatsizligi, ikkinchisi gap ko‘tarmay johillik qilgani, uchinchisida qo‘rqoqligi tasvirlanadi. Ogahiy bulardan faqat ikkitasini tarjima qilib, uchinchisini tarjima

qilmagan. “Guliston” asarida qisqartirishlar ko‘proq bo‘lsa, boshqalarida biroz kamroqdir. “Qobusnoma” tarjimasidagi o‘zgarishlarning xususiyati “Guliston” tarjimasidagiga nisbatan bir oz boshqacharoq. “Qobusnoma”da so‘z ishlatish erkin bo‘lganligi sababli, dialoglar to‘liq bo‘lib, tarjimada ham bu aynan berilgan. Ogahiy xuddi shunday soddalashtirishni ko‘zlagan va ayrim hikoyatlarning asosiy matniga ham ilovalar kiritganini ko‘ramiz. Asardagi ibora va so‘z birikmalarini cho‘zibroq tarjima qilish, arabcha so‘z va terminlarni keltirib, uni mazmuni izohlab ham berganligini ko‘rishimiz ham mumkin.

Ogahiy tarjima qilgan asarlarning barchasi an’anaga ko‘ra hamd va na’t bilan boshlangan. Yozuvchilar bundan keyin o‘z hukmdorlarining maqtovi, kitob yozilishining sabablari haqida bir necha boblar qo‘shilib, keyin esa asar haqida yozganlar. Ogahiy tarjimalarida asl nusxalarning bu tomoniga erkin munosabatda bo‘lgan. Ayniqsa, Ogahiy barcha debocha va bag‘ishlovlarga muayyan o‘zgarishlar kiritgan. Ogahiy tarjimalari uchun umumiy xususiyat hamd va na’t qismlarini saqlab qolgan holda shoh va amaldorlarga atalgan boblarni o‘zgartirgan. Ogahiy asarlarini baytma-bayt tarjima qildim deganda, qisqartirishlarni nazarda tutmagan asosiy o‘ringa syujetga o‘zgartirish kiritmaganligi, matn mazmunini saqlaganini aytgan. “Yusuf va Zulayho” ning kirish va xotima qismlarini qisqartirganligi asosiy syujetga ta’ sir qilmagan. Bu ma’lumotlar Ogahiy “Qobusnoma”, “Yusuf va Zulayho”, “Shoh-u Gado” asarlari tarjimasida “Guliston” ga nisbatan boshqacharoq yo‘l tutilganligini ko‘rishimiz mumkin. Ogahiy tarjimonlik mahorati, o‘tkir talantining olmos qirralari har bir asar tarjimasida alohida namoyon bo‘ladi.

Xulosa.

Ogahiy tarjimashunoslik sohasiga katta hissa qo‘shgan buyuk tarjimondir. Ogahiy tarjimalarining chuqur ilmiy tahlili, ayniqsa, Najmiddin Komilovning bunday tahlillarga bergan falsafiy-badiiy baholari bugungi tarjimashunoslik sohasining nazariy va amaliy rivojida muhim omil bo‘lib, yosh tadqiqotlar uchun metodologik asos vazifasini o‘taydi. Shu bois ham, Ogahiy ijodini Komilov nigohi orqali o‘rganish nafaqat adabiy merosni anglashda, balki tarjima nazariyasini chuqurlashtirishda ham

katta ilmiy ahamiyatga ega. Ogahiy tarjima jarayonida matnning mohiyatini, uning estetik va g'oyaviy qatlamlarini chuqur anglab, uni o'zbek mumtoz adabiyoti ruhi bilan uyg'unlashtira olgan. Bunday yondashuv Ogahiyning oddiy tarjimon emas, balki matn bilan ruhiy-intellektual muloqot qiluvchi ijodkor sifatida namoyon etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. A. Abdug'afurov. Muhammad Rizo Ogahiy. – T.: Meros, 1999.
2. S. Dolimov. Ogahiyning hayoti va ijodi. – T.: 1963.
3. N. Jumaxo'ja. O'zbek adabiyot tarixi - Toshkent, 2019.
4. N. Komilov. Ogahiyning tarjimonlik mahorati. – T.: 1970.
5. Q. Munirov. Xorazmda tarixnavislik. – T.: 2002.
6. Tarjima san'ati. Maqolalar to'plami. – T.: 1973.